

Kisebbségi jogok és autonómiák - Csáky Pál elemzése a rendszerváltás óta eltelt tizenhét esztendőről

Csáky Pál, a Magyar Koalíció Pártja és a felvidéki magyar közélet egyik meghatározó személyisége a közelmúltban Léván, a Zoller Mihály-emlékesten vállalkozott a bársonyos forradalom óta eltelt tizenhét esztendő tapasztalatainak összegzésére.

Kisebbségi jogok és autonómiák - Csáky Pál elemzése a rendszerváltás óta eltelt tizenhét esztendőről

Csáky Pál, a Magyar Koalíció Pártja és a felvidéki magyar közélet egyik meghatározó személyisége a közelmúltban Léván, a Zoller Mihály-emlékesten vállalkozott a bársonyos forradalom óta eltelt tizenhét esztendő tapasztalatainak összegzésére. Előadásának rövidített változatát közöljük.

Sokszor hallottuk a kilencvenes évek Csehszlovákiájában is: először építsük ki a demokráciát, azután majd foglalkozhatunk a kisebbségi jogok rendezésével is. Nagy butaság az ilyen kijelentés, amely a dolgok meg nem értéséről tanúskodik. Sehol a világon nem létezett, mert nem létezhet szelektív demokrácia. Szabadság vagy van, vagy nincs, olyan szólásszabadság nem létezhet, hogy vannak témák, amelyekről szabad beszélni, és vannak olyanok, amelyekről nem. Így tehát evidens, hogy az emberi és a kisebbségi jogok garantálása a demokrácia leghatékonyabb fokmérője. A kisebbségek indikátorként működnek minden társadalomban, a legérzékenyebbek minden egyensúlyingadozásra, szavukat ezért egy igazi demokrácia nem marginalizálja, hanem figyelemmel kíséri. A német Möller abbé vallomása erre a legszebb példa a fasizmus idejéből: "Egy reggel jöttek az izgága kommunista szomszédomért, elvitték őt, és én nem tiltakoztam. Utána a szerkesztő ismerősömért jöttek, aki bátran próbált meg feltární néhány érzékeny témát. Elvitték őt is, és én megint nem tiltakoztam. Kis idő múlva a zsidó szomszédomat vitték el, és én ismét csak nem tiltakoztam. Aztán egy reggel értem jöttek, hogy elvigyenek, és akkor már nem tiltakozhattam."

Olyan ez tehát, mint a szervezet immunrendszere: működnie kell, hogy a nagyobb rossztól megvédjen bennünket. S bár az elmúlt 17 év vizsgálatakor ebben a témakörben is meg kell állapítanunk, hogy sok elképzelésünk nem valósult meg, a tárgyyszerű értékeléskor azt is elmondhatjuk, hogy sok olyan kérdésben sikerült jelentős előrehaladást elérnünk, amely az 1989 előtti állapotokban elképzelhetetlen volt. Az intézményrendszer kiépítésében előreléptünk:

sok új iskolánk alakult, egyetemünk van, színházaink megerősödtek, fejlődtek, múzeumaink gazdagodtak, új intézményeink jöttek létre. A helyi önkormányzatok jelentős autonómiát kaptak, megyei önkormányzatok alakultak, a falvak, városok szervezkedése szabadabb, a vezetőik ügyességén, rátermettségén sokkal több múlik, mint 89 előtt. A nyelvi jogok terén bizonyos kérdésekben sikerült előrelépniünk, más esetekben (főleg a magyar nyelv közterületeken való megjelenítése terén) sajnos visszarendeződésnek lehetünk szemtanúi. A kisebbségi szférában megjelenő pénzcsoomag is jelentősen megnőtt, szlovákiai, de magyarországi és EU-s forrásokból is. A menedzserek rátermettségén e téren is rendkívül sok múlik, mint ahogy sok múlik a politikai éleslátáson és a taktikai érzéken is. A könyvkiadás és a média területén a lehetőségek ugrásszerűen nőttek meg. A másik oldalon el kell ismernünk, hogy nem találtuk meg a népességfogyás hatékony elleneszközét, sok esetben az érdekcsoportok küzdelmének civilizált formáját, az érdektelenség ellenszerét, a lelki félelmek, bizonytalanságok feloldását. Az emberi és kisebbségi jogok érvényesítése egyébként iskolaterülete annak, hogy az írott jogok keveset érnek, ha a polgárok nem igénylik az érvényesítésüket.

Ezen a ponton talán nem árt néhány nem konvencionális mondatot megfogalmazni az autonómiákról is. Sok beszélgetés alkalmával találkoztam olyan nézettel, hogy minden problémánk oka (Trianonon túl) az autonómiák hiánya Szlovákiában. A különböző autonómiaformák valóban komoly garanciákat jelenthetnek egy kisebbség túlélése tekintetében, ám csak akkor, ha az illető kisebbség kellő intelligenciával tudja működtetni azokat. Márpedig ha az elmúlt 17 év történéseit őszintén megvizsgáljuk, azt is látnunk kell, hogy közösségünkben is megjelentek azok az érdekellentétek, amelyek jelentős energiákat vonnak el a közösségi érdekérvényesítéstől. Igen, az elmúlt 17 év szabadabb játékszabályai azt is eredményezték, hogy megjelentek tájainkon a szlovákiai magyar vállalkozó-milliomosok, megjelentek magyar gazdasági vállalkozások is. Az a probléma velük, hogy nem látni, vajon esetleges sikerükből a közösség is profitált-e. Dunaszerdahely, Komárom, Királyhelmec városában és régiójában abszolút többségünk van, az elmúlt 4 évben Nyitra megye önkormányzatában is abszolút többségünk volt. Jól tudtuk működtetni ezeket a - de facto - autonómiákat? Miért veszítettünk a parlamenti választások alkalmával is a legtöbb szavazatot épp azokban a régiókban, amelyekben a saját kezünkben volt a döntések lehetősége?

Erről a témáról sokat kell még gondolkodnunk, mert a jövő fejlődés ügyében ez az egyik legnagyobb kockázat. Ha tényleg európai értelemben vett felnőtt és felelős közösséggé szeretnénk válni, akkor meg kell tanulnunk azt is, hol van az a határ, amelyen túl a saját és a csoportérdekeket nem szabad a közösség rovására érvényesíteni. Ha pedig ezt nem tudjuk megtanulni, egymás közt is olyan játékszabályokat kell hoznunk, amelyek mindenkit megtanítanak erre. Ha ezt nem tudatosítjuk, akkor majd azt kell megtapasztalnunk, hogy ennek híján egyetlen autonómia sem lesz - nem lehet - működőképes.